
P e t e r K o v a č i č - P e r š i n: *Zaveza slovenstvu* (Spremna beseda Boštjan M. Zupančič). Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1993, 157 strani.

Lani, v prvem letu po polni mednarodni uveljavitvi samostojne in neodvisne slovenske države, je slovenska humanistična misel že zaokročila svoje prvo preudarjanje novega zgodovinskega položaja, v katerega so stopili Slovenci z vzpostavitvijo samosvoje državne formacije - Republike Slovenije. Novi slovenski narodozgodovinski položaj je po delu dr. Janka Prunka Slovenski narodni vzpon in tematskem zborniku "Nove revije" Slovenci in prihodnost, namreč posebej premislil tudi Peter Kovačič-Peršin, ki v svoji "Zavezi slovenstvu" obravnava vprašanje narodove (slovenske) identitete in njegovega (slovenskega) samouresničevanja v nastajajočih pogojih sodobnega sveta. Čeprav je avtorjevo razmišljanje v precejšnji meri zgrajeno na filozofski razčlenitvi vprašanja o narodu, pa seveda rdečo nit njegove "Zaveze" predstavlja tudi konkretno vzpostavljanje in opazovanje naroda kot zgodovinskega fenomena in v tej zvezi tudi presojanje kvalitete slovenskih odločitev za samolastno bivanje - vse od trenutka, ko se je slovenski narod rodil iz velikega kulturnega dejanja, "iz Trubarjevega književnega podviga." (str. 37).

Naša pozornost delu filozofa in slavista Kovačiča-Peršina torej velja zlasti historično-razvojnemu vidiku (slovenskega) narodnega fenomena, ki ga avtor obravnava v večplastno preudarjenem razumevanju narodnega vprašanja, v katerem se sooča tudi s problemskim sklopom danes nastopajoče mednarodne integracije, ki napoveduje, da se "čas nacionalizmov nepovratno izteka." (str. 7). V prvem poglavju svojega dela avtor najprej zgoščeno predstavi novoveško razumevanje naroda, ko se s koncem 18. stoletja prične država konstituirati na naciji kot rodovno-kulturni entiteti, ki si v območju svojega jezika zgradi samozadostno gospodarsko in družbeno strukturo. V tej zvezi opozarja, da se novoveška subjektivizacija naroda (strnemo jo lahko tudi v sintagmo o t.i. epohalni vlogi naroda, ki so jo poudarjale tako buržoazne kot marksistične teorije o narodu) - danes zaključuje v neizbežnem mednarodnem integriranju, ki prinaša poenotenje družbenih, gospodarskih in političnih struktur in ki vrača narod v njegov izvorni položaj, v danost osnovne kulturizacije človeka. Ta - kot opozarja avtor - daje posamezniku jezik, zarisuje njegovo osebno duhovno obzorje in oblikuje zgodovinski spomin ter ga neposredno umešča v prostor in čas.

V drugem poglavju nadaljuje avtor svoje razmišljanje z obravnavo sodobnih obzorij narodnega vprašanja, pri čemer posebej poudarja, da je kultura temeljni konstitutivni element narodove ekstenzialne moči, ker "narod lahko obstaja in se v zgodovini uresničuje le kot občestvo kulturnega bivanja." Vse druge opcije, ki hočejo v narodu videti neko drugo možnost kot bolj bistveno - torej opcije, ki v narodu vidijo bodisi ustrezen prostor za uveljavitev merkantilističnega gospodarstva (kapitalistični koncept) bodisi skupnost za individualno in skupinsko doseganje optimalne družbene moči (fašistični koncept) ali pa razumejo narod

kot samozadostno in varno skupnost posameznikov (domačijski koncept) ter kot nekako emanacijo občestvenega duha (idealistični koncept) avtor odklanja, ker "narod lahko obstaja samo po kulturi." (str. 38). Opozarja, da univerzalizacija človeške civilizacije nujno vodi posameznika k vse večji individualizaciji njegovega bivanja in s tem k utrjevanju njegove samolastne kulture. V tem smislu tudi poudarja, da se moramo Slovenci kot narod, ki smo bili v svoji zgodovini velikokrat žrtev zahodnoevropske civilizacije nasilja, vključiti le v tiste projekte integracije, ki zagotavljajo narodno samobitnost kot predpogoj sožitja, in ki temelji v načelu enakovrednosti in ne le enakopravnosti vseh posamičnosti. To zahtevo zelo konkretno pojasnjuje v enem izmed kasnejših poglavij (petem), v katerem preudarja vprašanje, kako v procesu evropske integracije zagotoviti suverenost in samobitnost narodov v vseh segmentih, ki so zanj nujni. Glede tega posebej opominja, da integracija Evrope "ne more potekati le po zahodnem vzorcu oziroma na principu amerikanizacije, ker to pomeni sodobno obliko imperializma." Zavzema se za evropsko združitev "le na izvorno evropski način, ki bo upošteval evropsko raznolikost in nepogrešljivost vseh njenih raznoterosti, ki bo znal ohraniti vse njene narode in bo spojil v novo sintezo oba njena (zahodnega in vzhodnega - op. J.P.) civilizacijska vzorca." (str. 120).

V tretjem, četrtem in petem poglavju se avtor - kljub vrsti obravnavanih problemskih sklopov - osredotoča predvsem na danes dejansko temeljno vprašanje slovenstva - spoznanje, da se bo v današnjem času mednarodnega povezovanja lahko utemeljevala slovenska narodna samobitnost le na moderni civilizacijski osnovi. To pa po njegovem poudarku pomeni ohranjati narodno individualnost na celoviti zgodovinski kontinuiteti slovenstva, ki je "v enaki meri določena s Trubarjem in Hrenom, s Prešernom in Dežmanom, s Krekom in Šušteršičem, s komandantom Stanetom in generalom Rupnikom." (str. 126-127). Vprašanje celovitosti zgodovinskega spomina je za avtorja zato izredno pomembno, kar po njegovem opozorilu dokazujejo prav radikalni družbeni in politični prevrati, ki jih je doživela slovenska družba v tem stoletju, ko je slovenski človek izgubil domala vsak zgodovinski občutek. Avtor to ponazarja z dejstvom, da je bil z revolucijo oziroma z nastopom nove oblasti leta 1945 nasilno zatrt zahodnoevropski model družbeno-političnega življenja, namesto njega pa je bila uvedena povsem nova socialistična ureditev. Enako pa je bilo ob osamosvojitvi leta 1991, ko so bili zopet brez pomisleka zavrženi vsi dotedanji pomembni dosežki - zgleden socialni red, usvojena načela delavskega soupravljanja podjetij, lokalna samouprava in že uveljavljeni instituti civilne družbe, posebej strankarska neodvisnost javnih medijev. (str. 73). Vprašanje zgodovine in vprašanje (slovenskega) naroda je zato za avtorja usodno povezano, saj učinkovito prilagoditev sodobni mednarodni integraciji in civilizaciji vidi v jasnem soočenju Slovencev s seboj in svojo zgodovino, kar je v polpreteklem obdobju konkretno onemogočalo tudi zamolčevanje "celovite resnice o narodovi preteklosti, posebej državljanski vojni". (str. 94). Avtor sam se s slovensko zgodovino sooča, saj v posebnem razdelku (str. 84-96) na kratko očrta vprašanje slovenskega državitvorja od fenomena

karantanske državne oblike do razpada SFRJ, ki jo je pokopal velikosrbski unitarizem in v kateri je slovenski narod dozorel, da je stopil na pot državne suverenosti. V zvezi s tem razdelkom bi dodali le, da si je avtonomistično-federalistični del medvojne uradne slovenske politike (že od 1921 dalje) vendarle resno prizadeval državnopravno uveljaviti slovensko samobitnost znotraj Jugoslavije, tako da ne moremo reči, da se je zadovoljeval le "s kulturno avtonomijo" (str. 93).

Avtor ob svojem poseganju v civilizacijsko-zgodovinski problemski okvir načanja tudi vprašanje ene izmed vidnih in sorazmerno še vedno globoko zakoreninjenih slovenskih označevalnih prvin - vprašanje idejnega in političnega nekusa slovenskega domačijstva. Ta segment narodove identitetne osnove upravičeno razume kot izredno pomembno, skorajda bistveno vprašanje današnje slovenske zgodovinske zrelosti, kajti oživljanje podeželsko domačijskega kulturnega modela in zavračanje vsake drugačnosti in tudi nujnih sprememb danes ne more biti "cilj kulturne in družbene preнове." Opozarja, da je domačijstvo oziroma slovenska samozadostnost po naši zgodovinski izkušnji "nadomestek za polnovredno družbeno in politično življenje iz lastne moči in iz svojih izvirnih danosti: kulturnih, zgodovinskih, geopolitičnih. Je izraz nemoči za zgodovinsko tvorno udejanjenost." (str. 106). Zato opozarja na zgrešenost domačijske narodnopolitične misli in prakse, ki je "v naši polpretekli zgodovini že doživela katastrofalen poraz v slovenskem domobranstvu in njegovi politiki. Zaznamovala je našo zgodovino z nacionalno tragedijo. Vračati se k podobnim modelom slovenske zunanje in notranje politike", pravi avtor, "vodi lahko le v pogubo." (str. 107). Kot obliko in način prodiranja v Evropo in svet zavrača tudi umeščanje slovenstva izključno le v srednjeevropsko-mediteranski prostor in opozarja, da se morajo Slovenci zavedati svoje specifične geopolitične danosti veznega člana med zahodno in vzhodno Evropo. Po njegovem premisleku naj bi se zato slovenska država uravnoteženo in ne enostransko opirala na sosednje regije in države tako, da ne bo porušila svojega stičiščnega geopolitičnega položaja. To po avtorju pomeni, da se mora Slovenija navezovati (tudi) na tiste svetovne ali regionalne centre moči, ki nimajo neposrednega interesa za naše ozemlje. S tem bo ostala Slovenija suverena in si bo hkrati zagotovila mednarodno utrditev ter mesto koristnega in dobrodošlega sosedu na stičišču srednje Evrope, Balkana in Mediterana.

V zadnjem, šestem poglavju zaokroža avtor eno od svojih temeljnih misli - svoje neprekinjeno poudarjanje, da narod resnično živi le kot dejstvo kulture. V tej zvezi opozarja, da teza o soodvisnosti slovenstva in kulture še nikakor ni zastarela, pač pa celo odločilna za naš narodni obstoj; in sicer ne le kot dejavnik naše evropeizacije, temveč tudi kot temelj naše samobitnosti, kajti slovenska suverenost se bo morala še vedno utemeljevati na narodovih konstitutivnih elementih. Ker vidi avtor temeljna slovenskonarodna elementa v kulturi in jeziku, lahko tudi razumemo njegovo stališče, da je zgolj poudarjanje npr. vojaške in ozemeljske suverenosti lahko tudi "demagogija stečajnikov slovenske narodne

samobitnosti" (str. 139) - saj, "ko določena skupnost ne ustvarja več samonikle kulture, ko duhovno zamre, tudi kot narod izgine." (str. 37). Ob tem avtor poudarja, da more soodvisnost slovenstva in kulture živeti le v upoštevanju zgodovinske družbene in kulturne danosti, kar pomeni, da je (narodni) napredek mogoč le kot kontinuiran razvoj, ki gradi na izročilu in na doseženih pridobitvah. V tem smislu opozarja na program Zedinjene Slovenije, oblikovan v revolucijskem letu 1848, in na obdobje NOB, v katerem se je "strnila slovenska volja in akcija po dokončni nacionalni osvoboditvi in lastni državi." (str. 93). Nosilca te strnitve, Osvobodilno fronto, opredeljuje avtor kot subjekt, ki je učinkovito vstopil v zgodovinsko kontinuiteto slovenske narodnoemancipacijske politike in opozarja, da se je nacionalni program OF "ob vsej revolucionarni orientaciji mogel uspešno uresničiti le kot nadaljevalec in izvajalec izročila tvorne slovenske nacionalne politike, namreč narodno emancipacijske." Sedanja in bodoča prizadevanja za ohranjanje in večanje slovenske nacionalne suverenosti, pravi avtor, lahko grade samo na tem izročilu, vključujoč se v tok slovenske osvobojevalne zgodovine. (str. 142).

Stržen "Zaveze slovenstvu" Petra Kovačiča-Peršina torej predstavlja vprašanje narodovega stanja zavesti, ki - po avtorjevem tehtnem preudarku - v pogojih evropske integracije krepi in širi celovito slovensko samobitnost v vsebinski povezanosti z vsemi tvornimi in zgodovinsko relevantnimi prizadevanji za slovenski narodni obstoj in razvoj, ki ob narodni zvestobi hkrati sprejema tudi današnja civilizacijska prestrukturiranja in ki si prizadeva k osvoboditvi od vseh, narodu nadrejenih ideoloških premis. "Zaveza slovenstvu" je delo, ki nas opozarja, da sedanje naloge, ki jih je postavil čas pred slovenski narod, sicer niso izjemne in epohalno revolucionarne, so pa gotovo zavezujoče vgrajene v nadaljnji slovenski narodni moralni, kulturni in družbeni prerod. To avtorjevo opozorilo daje tudi dobro pretehtan odgovor na vprašanje, kako danes bivati (slovenski) narod, in ta odgovor predstavlja tudi avtorjev pomemben prispevek k zgodovinski osmislitvi današnje - moderne vsebine slovenstva.

Jurij Perovšek

J a n e z J . Š v a j n c e r : *Obranili domovino. Teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991.* Viharnik, Ljubljana 1993, 302 strani.

Dve leti po začetku in hkrati koncu najnovejše vojne, ki nas je doletela, je ta s solidnim, sistematičnim in na virih zgrajenim zgodovinopisnim delom brigadirja Janeza J. Švajncerja postala del našega zgodovinopisja. Zasluga za to ne gre le našim vojaškim strukturam, pač pa predvsem naključju, da se je v njih na pravem mestu našel človek z zgodovinarsko žilico in znanjem. Na pravem mestu pravim zato, ker je seveda primarno gradivo izpred treh let načeloma, po predpisih, še nedosegljivo za zgodovinopisje. Avtor pa je bil na dovolj vplivnem mestu, da mu